

A tudás a legfőbb erőforrás

Kevesen tudnánk megmondani, mivel foglalkozik egy regionalista, és hogy mi a regionális tudomány. A különleges diszciplína legnagyobb hazai szakértőjét, Nemes Nagy Józsefet, az ELTE Regionális Tudományi Tanszékének vezetőjét éppen ezért arra kértük, mutassa be szakterületét, valamint az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent *Terek, helyek régiók* című, a tudományág legfontosabb eredményeit összefoglaló kötetét.

Eredetileg milyen igények hívták életre a regionális tudományt, s alapvetően milyen eredményekkel büszkélkedhetnek a gyűjtődiszciplína képviselői külföldön és idehaza?

A regionális tudomány művelői – magunkat regionalistának hívjuk – mindenekelőtt a térbeliség társadalmi megjelenését, hatásait, a területi tagoltságot, a térfolyamatokat vizsgálják. A diszciplína – angolul „regional science” – amerikai indíttatású, mintegy ötvenéves nemzetközileg intézményesült tudományterület. Megalapítója Walter Isard, neves közgazdász, aki magas életkorban nemrég hunyt el. Hazánkban is immár több évtizede él ez a kutatási irányzat, kutatóintézetek, egyetemi tanszékek kapcsolódnak hozzá, elismert szereplő az akadémiai tudományok között is, fő folyóirata a *Tér és Társadalom*, a szélesebb bázist a Magyar Regionális Tudományi Társaság több száz fős tagsága képviseli idősebb és fiatalabb tagokkal. Szakmai előéletüket tekintve vannak a regionalisták között közgazdászok, geográfusok, szociológusok, urbanisták. A közös mindannyiukban a társadalmi térbeliség iránti érdeklődés. Végül – kurta bemutatkozásként – még annyit, hogy a regionális tudomány hangsúlyozottan nem pusztán a „régión tudománya”. Gyakorta erre szűkítik le a tudományterületet a tényleges munkát nem ismerők, bár ezeket a sajátos térbeli entitásokat is kutatják világszerte, de ezeken messze túlmutatók a kutatási irányok a regionális tudományban. A regionális tudományi kutatásoknak kiemelt szerepük van abban, hogy az elmúlt évtizedekben a teljes társadalomkutatásban – a közgazdaságtantól a politológiáig – a korábbiaknál jóval nagyobb figyelmet kap a területi dimenzió.

Érdekes talán még megemlítenünk néhány kézzelfoghatóbb, gyakorlatiasabb „eredményt” is, amiben része van a regionalistáknak is. Közgazdászokként, de kifejezetten a térbeli, földrajzi dimenzió szerepének, globális hatásainak kimutatásáért részesült Nobel-díjban néhány éve Paul Krugman (ő „új gazdaságföldrajznak” hívja ezt a kutatási irányt). A regionalisták munkájának is hála, mára egyértelművé vált, hogy a gazdaságfejlesztésben a térségi, regionális iránynak kell felváltania a korábbi egyoldalú ágazati szemléletet: „iparosítás helyett térségfejlesztés”. Mindez az Európai Unió fejlesztési, támogatási politikájában – amely hatalmas pénzeszközöket mozgat,

s amelyből mi is részesedünk – kiemelt vezérlő elv. A nemzeti területfejlesztési keretekbe integrált, célzott, térben koncentrált fejlesztések, támogatások igazoltan fékezik a jellemzően a differenciálódás irányába mutató spontán piaci mozgásokat. Az államberendezkedés, az irányítás decentralizált rendszere, az érdemi önkormányzati kompetenciák növelik az ország versenyképességét, s erősítik a társadalmi kohéziót is. Ezt igazolták helyi esettanulmányokkal és tág, nemzetközi összehasonlító vizsgálatokban hazai és külföldi regionalisták. Érdekes kutatások firtatják a ma egyértelműen a legfőbb erőforrásnak tartott tudást, s a tudás „termelésének” helyeit, feltételeit, áramait. Mindez ugyancsak erős regionális tudományi kapcsolódású kutatási irányzat, amely „képmény” matematikai modellekkel éppúgy operál, mint a szociológia „puhább” – de éppúgy helyénvaló – módszertanával.

Edward T. Hall könyvét, a *Rejtett dimenziókat az értelmiségiek körében* elég sokan ismerik, ezért kérdezem, hogy mi a véleménye erről a munkáról, és hogy az ön kutatásai kapcsolódnak-e ehhez a műhöz, mennyiben térnek el tőle, mi az, amiben teljesen mások?

Ez a munka valóban kapcsolódik a regionális tudományhoz is. Elsősorban azon a szellemi-szemléleti vonalon, amely egyértelművé teszi, hogy a tér sokfajta társadalmi formációban, viszonyrendszerben, térméretben hat. A Hall által művelt proxémika – a társadalmi távolságtartás tudománya, amelynek természetesen az egész élővilágban megvannak az előképei – a mikroterek térbeli, távolsági viszonyairól ad érdekes képet. Kapcsolata erős a regionális tudományban – újabban különösen – felerősödött szemlélethez, amely az úgynevezett szubjektív tereket, az egyénenként, társadalmi csoportonként sokszor nagyon különböző mentális tereket kutatja. Szokás mondani: „ahány ember, annyi tér”.

Mi a véleménye a globális válságról? Globális válságon nemcsak a gazdasági, hanem az emberiség minden területre kiterjedő krízisét értem, tehát a természetpusztítástól a kulturális és szellemi válságig.

Hadd kérdezzek vissza: valóban globális válság ez? Kínában is globális válságban érzik ma magukat milliók? Egy regionalista számára

az úgynevezett globális válság kutatása az előbb említett mikro-terekkel szemben inkább a térbeliség nagy léptékeit, kapcsolódásait hozza be a gondolkodásba. Ha a legalapvetőbb tércategória, a távolság szerepére gondolunk, akkor mára bebizonyosodott, hogy téves volt az a néhány évtizede rendkívül elterjedt vélemény, hogy a „globális korban a távolság és az idő halott”. Az új hatóerők mindegyike megjelennek, minden könnyen és villámgyorsan elérhető, gondolták. A valóság – miközben sok áramlás, például az információé vagy a tőkéé valóban mérhetetlenül felgyorsult – nem hozott homogenitást, hanem inkább felerősítette a térbeliség szerepét, a differenciálódást a fejlődésben, a gazdasági erőkből. A tér, az elérhetőség ma is számít! Esélyeidet, lehetőségeidet, sorsodat, profitodat ma is alapjaiban befolyásolja, hogy hol élsz, dolgozol, működsz. A globális erőterén belül az is kifejezetten „regionalista” téma, hogy

helyi, települési – lokális - vagy térségi, regionális egységekben miként lehet a homogenizáló – elsősorban kulturális - trendekkel szembeállítani a helyi adottságok, tradíciók, erejét, sokszínűségét. Ezek az erők sem esélytelenek a „globállissal” és a „válsággal” szemben.

Változik-e tudásunk és tudatlanságunk viszonya? Magyarán: okosabbak vagyunk-e a harmadik évezred elején, vagy lényegében ugyanolyan szűk látókörűek és kapzsiak vagyunk, mint bármikor a történelem folyamán?

A magam tudatlansága ugyan a korommal arányosan határtalanul növekszik – kapzsi sohasem voltam –, általánosságban mégsem osztom a kérdésben megbúvó picit nihilista ízt, elnézést a minősítésért. A tudás-nemtudás viszonylatában a legfontosabb elemet én abban látom, hogy tudásunk bővül, és – ez itt lényegesebb talán – tartalmában, formájában, használhatóságában – folyamatosan változik. A tudomány fejlődése sem automatikus és lineáris. Gyermekünk vélhetően tudatlanabbak nálunk a klasszikus irodalom ismeretében, mi pedig a legmodernebb eszközök rendeltetésszerű használatában, amiben pedig ők „profik”. Tanáremberként elutasítom épp ezért azt az elterjedt nézetet is, hogy az új generációk mind sokkal felkészületlenebbek, „butábbak”, mint „mi”. Pótolnivalójuk azért van mit – de nekünk is volna!

Mostanában mi érdekli a leginkább? Mi a legfőbb tudományos kérdés 2012-ben az ön számára?

Az interjú alaptémájának elméleti oldalára reflektálva: a társadalom térbeli működése, a különböző tértelmezések, azok tudományos kutatásának módszertana – ezek mind a regionális tudomány kiemelt témái – még nem váltak unalmassá számomra. A napi kritikus társadalmi ügyekhez közelebbi témák közül a hazánkban is látványosan erősödő térbeli megosztottság, a leszakadó társadalmi csoportok és térségek sorsa, és e folyamat kutatása izgat. Remélem, hogy Európa közepén nem termelődik újjá egy szélsőségesen megosztott, „latin-amerikanizálódott” társadalom és tér. Gátat vetni e forgatókönyv kiteljesedésének a regionalisták talán legégetőbb, gyakorlati hatású mai hazai feladata és felelőssége – bár nem csak az övék persze – a tudományos kutatás korlátozott, de létező eszközeinek alkalmazásával.

